
ІСТОРІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПРАВО, СОЦІОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

ЗНАЧЕННЯ ПЕРШОЇ ТА ДРУГОЇ РОСІЙСЬКИХ ОЛІМПІАД У РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТА ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Олексій Лях-Породько

Резюме. Выявлены и проанализированы внешние и внутренние (общегосударственные и региональные) факторы, которые повлияли на проведение Первой Российской Олимпиады 1913 г. в г. Киеве и на организацию Второй Российской Олимпиады 1914 г. в г. Риге. Определено, что в течение 1913–1914 гг. значительно активизируется спортивная деятельность. Установлено, что первые российские олимпиады непосредственно повлияли на формирование государственно-общественной структуры физического воспитания и спорта, создание новых гимнастическо-спортивных обществ и клубов и Всероссийских союзов по видам спорта, оптимизацию международных связей спортивных функционеров и спортсменов, проведение в Российской империи чемпионатов мира и Европы по разным видам спорта.

Ключевые слова: спортивное движение, первые российские олимпиады, Российская империя.

Summary. The article reveals and analyses external and internal (nation-wide and regional) factors which have affected the holding of the First Russian Olympic Games of 1913 in Kiev and the Second Russian Olympic Games of 1914 in Riga are analyzed. It was determined that sports activity in the state was considerably stirred up during 1913–1914 years. It was found that the first Russian Olympic Games directly affected development of governmental-public structure of physical training and sports, creation of new gymnastic and sports societies and clubs, and All-Russian sports unions, optimizations of international contacts of sports functionaries and athletes, running of the World and Europe championships in different sports disciplines in the Russian Empire.

Key words: the sports movement, the first Russian Olympic Games, the Russian Empire.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відродження Олімпійських ігор, регулярне їх проведення, розширення географії учасників змагань із різних країн світу, збільшення кількості спортсменів на Іграх, підтримка розвитку олімпійського спорту з боку влади багатьох держав (США, Велика Британія, Франція, Швеція тощо) сприяли поширенню олімпійського руху в Російській імперії наприкінці XIX ст.

Активна діяльність перших пропагандистів олімпійської ідеї О. Бутовського, О. Лебедева та ін., участь спортсменів Російської імперії в Олімпійських іграх (1896, 1900, 1908 та 1912 рр.), на жаль, були поодинокими спалахами оптимізації поширення олімпійського спорту в державі. Для більшості фахівців фізичного виховання і спорту того часу було зрозуміло, що цього не достатньо, і наступні Ігри VI Олімпіади потребують більш ретельної і якісної підготовки та значних зрушень у розвитку олімпійського спорту на державному

рівні. У зв'язку з цим актуальним постало питання розробки плану реорганізації спортивного руху у країні та створення оптимальних умов для його розвитку.

Серед великої кількості запланованих заходів та спортивних змагань окреме місце займають Перша та Друга Російські Олімпіади 1913–1914 рр., які, з одного боку, безпосередньо вважалися підготовкою до Олімпійських ігор 1916 р., а з іншого – повинні були в цілому позитивно вплинути на розвиток спортивного та олімпійського руху в державі.

Сучасники неодноразово зверталися до особливостей організації та проведення Першої Російської Олімпіади, розкриваючи проблеми підготовки до Олімпіади, або аналізуючи програму та результати змагань [5]. Інші фахівці, переважно радянського часу, акцентували увагу на недоліках в організації перших Російських Олімпіад [2, 6]. Однак недостатньо вивченим залишається

питання значення Першої та Другої Російських Олімпіад у розвитку спортивного та олімпійського руху.

Наукове дослідження виконано згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури та спорту на 2011–2015 рр. Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України за темою 1.1 «Історичні, організаційно-методичні та правові основи реалізації олімпійської освіти в Україні» (номер держреєстрації 0111U001714).

Мета дослідження – здійснити історико-теоретичний аналіз та визначити значення Першої та Другої Російських Олімпіад у розвитку спортивного та олімпійського руху в Російській імперії.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та архівних фондів; історико-логічний метод.

Результати дослідження та їх обговорення. Серед факторів, що вплинули на проведення Першої Російської Олімпіади 1913 р. у Києві були як зовнішні, так і внутрішні (загальнодержавні та регіональні) (табл. 1) [1, 3].

У цілому можна вважати, що ці самі фактори, за винятком деяких, сприяли проведенню Другої Російської Олімпіади 1914 р. у Ризі (табл. 2). До цього слід додати, що на наступні два роки були заплановані Третя і Четверта Російські Олімпіади у Москві та Санкт-Петербурзі. Але, на жаль, вони не відбулись із причини початку Першої світової війни.

Аналізуючи значення Першої та Другої Російських Олімпіад, необхідно звернути увагу й на низку інших спортивних заходів (міжміські легкоатлетичні змагання Москви та Києва, участь у Балтійських іграх, створення Всеросійських союзів за видами спорту, участь у конгресах Міжнародного олімпійського комітету та Міжнародних спортивних федерацій тощо) та державних починань (створення Канцелярії головнопостерегаючого за фізичним розвитком народонаселення Російської імперії) щодо розвитку фізичного виховання, спорту та підготовки до Ігор VI Олімпіади, які мали з ними безпосередній взаємозв'язок. Окрім цього, варто зазначити, що всі ці події відбулись лише упродовж декількох років (табл. 3).

Вражаючими на доленосні події у розвитку фізичного виховання, спорту та олімпійського руху у Російській імперії стали 1913–1914 рр. Насамперед, у 1913 р. було створено керівний орган – Канцелярію головнопостерегаючого за фізичним розвитком народонаселення, а також Тимчасову Раду у справах фізичного розвитку народонаселення Російської імперії. Для оптимізації розвитку спортивного та олімпійського руху в країні активно почали утворюватися Всеросійські союзи з різних видів спорту (тенісу, веслувального спорту, важкої атлетики, футболу, плавання, хокею тощо) та регіональні олімпійські комітети (Київський, Московський, Ризький, Балтійський).

Таблиця 1 – Фактори, що сприяли проведенню Першої Російської Олімпіади 1913 р. у місті Києві

Зовнішні	Внутрішні	
	Загальнодержавні	Регіональні
Наростаюча популярність спортивного руху у світі Створення міжнародних спортивних федерацій Організація Міжнародного олімпійського комітету Проведення чемпіонатів світу, першостей Європи з різних видів спорту Відродження Олімпійських ігор Міжнародні спортивні зв'язки спортсменів	Формування системи фізичного виховання Поширення олімпійських ідей Невдалий виступ команди Російської імперії на Іграх V Олімпіади Проведення Всеросійської сільськогосподарської, фабрико-заводської, торгівельно-промислової та науково-художньої виставки Підготовка до Олімпійських ігор 1916 р. Створення Канцелярії головнопостерегаючого за фізичним розвитком народонаселення Російської імперії	Існування у місті стадіону «Спортивне поле» Наявність чималої кількості існуючих спортивних товариств і гуртків Діяльність активістів спортивного руху Організаційне об'єднання тих, хто займається фізичними вправами

Таблиця 2 – Фактори, що сприяли проведенню Другої Російської Олімпіади 1914 р. у місті Рига

Зовнішні	Внутрішні	
	Загальнодержавні	Регіональні
Загальноєвропейські тенденції розвитку спортивного руху Активізація створення міжнародних та національних спортивних федерацій Організація національних олімпійських комітетів Проведення Олімпійських ігор 1916 р.	Формування системи олімпійського руху Проведення Першої Російської Олімпіади Підготовка спортсменів до Ігор VI Олімпіади Відмова від організації Олімпіади Москви та Санкт-Петербурга	Створення Балтійського олімпійського комітету Створення Ризького олімпійського комітету активізація діяльності активістів спортивного руху

Таблиця 3 – Спортивні події 1913–1914 рр.

Найменування спортивних заходів	
1913 р.	1914 р.
Створення Канцелярії головнопостерігаючого за фізичними розвитком на- родонаселення Створення Тимчасова Рада у справах фізичного розвитку народонаселення Російської імперії Створення Московського олімпійського комітету Створення Київського олімпійського комітету Проведення Першої Російської Олімпіади Організація міжміських легкоатлетичних змагань Москва-Київ Участь у конгресах Міжнародних спортивних федерацій з тенісу, веслуваль- ного спорту, важкої атлетики, футболу Участь у міжнародному конгресі з фізичного виховання (Париж, Франція) Участь у IV «Северных играх» Створення Всеросійського союзу важкої атлетики	Організація міжміських легкоатлетичних змагань Москва-Київ Проведення міжнародних легкоатлетичних зма- гань Москва-Рига-Фінляндія-Київ Проведення Другої Російської Олімпіади Створення Балтійського олімпійського комітету Створення Ризького олімпійського комітету Участь у «Балтійських играх» Участь у конгресі Міжнародної федерації з легкої атлетики Участь у VI Олімпійському конгресі Створення Всеросійського союзу з плавання Створення Всеросійського хокейного союзу

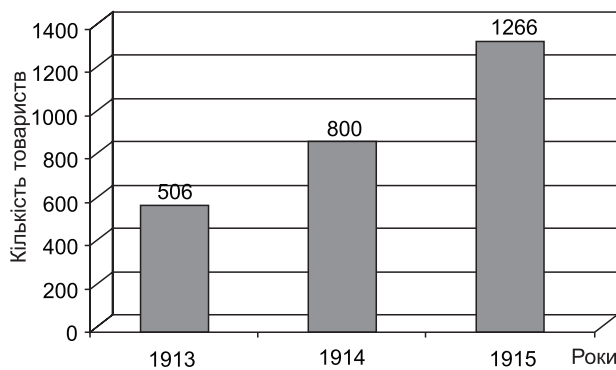


Рисунок 1 – Динаміка збільшення гімнастично-спортивних товариств і клубів у Російській імперії у 1913–1915 рр.

Беззаперечний вплив перші Російські Олімпіади мали на зростання кількості гімнастично-спортивних товариств і клубів (рис. 1).

Наприклад, станом на 1 листопада 1913 р. у Російській імперії нараховувалось 506 товариств, а у 1915 р. їх було вже 1266 [4].

Дані за станом на 1915 р., на жаль, були отримані лише від 63 із 102 адміністративно-територіальних одиниць (губерній, областей, повітів) Російської імперії. Але навіть за такого становища матеріал виявився настільки вражаючим, що доко-

Таблиця 4 – Фізкультурно-спортивні товариства а найбільших містах Російської імперії

Місто	Кількість товариств
Петроград	142
Москва	105
Рига	60
Київ	36
Лодзь	29
Варшава	25
Харків	24
Одеса	23
Орехово-Зуєво (Володимирська губернія)	21

рінно руйнує радянські відомості про стан і кількість товариств у Російській імперії. Їх нараховувалось 1266 у 332 містах та селищах. Нам лише залишається тільки гадати, якою б могла бути ця цифра. Найбільша їх кількість сконцентрована у таких містах як Петроград, Москва, Рига, Київ тощо (табл. 4).

Наприклад, в Україні тих часів спортивні товариства були створені не лише у найбільших містах (Київ, Харків, Одеса, Катеринослав та інші), а й у невеличких містечках і селищах (Богодухів, Верхне, Дружківка тощо). У Києві станом на 1915 р. існувало 36 фізкультурно-спортивних товариств:

- Боксо-фехтувальний гурток при Київському політехнічному інституті.
- Будаєвське гімнастичне протипожежне товариство.
- Гімнастичне товариство «Сокіл».
- Гурток любителів спорту.
- Київська ліга легкої атлетики.
- Київська футбольна ліга.
- Київське відділення російського товариства туристів.
- Київське військово товариство полювання.
- Київське гімнастичне товариство (Польське).
- Київське патріотичне гімнастичне товариство «Російський Богатир».
- Київське російське товариство правильного полювання.
- Київське товариство велосипедистів любителів.
- Київське товариство взаємодії фізичному розвитку та спорту.
- Київське товариство любителів рибної ловлі та водних видів спорту.
- Київський відділ Імператорського товариства розмноження для ловчих та промислових тварин і правильного полювання.
- Київський відділ товариства фізичного розвитку «Санітар».

- Київський гурток «Спорт».
- Київський гурток вітрильників.
- Київський лаун-теніс клуб.
- Київський олімпійський комітет.
- Київський спортивний гурток «Славія».
- Київський спортивний гурток «Стріла».
- Київський спортивний гурток «Фенікс».
- Київський яхт-клуб.
- Клуб спортсменів міста Києва.
- Південно-західне товариство правильного полювання.
- Польське гімнастичне товариство.
- Польський гурток веслувального та вітрильного спорту.
- Російське спортивне товариство «Орел» при Київському губернському відділі народного союзу імені Михайла Архангела.
- Російське товариство правильної риболовлі та інших водних видів спорту
- Спортивне товариство «Уніон».
- Спортивний гурток Олексіївського острова при місті Києві.
- Спортивно-гімнастичний гурток при Київському політехнічному інституті.
- Студентське товариство правильного полювання.
- Студентський спортивний гурток університету Святого Володимира.
- Товариство туристів.

У ці ж роки проводились національні чемпіонати з футболу, тенісу (за участю іноземців), легкої та важкої атлетики, фігурного катання, лижного спорту тощо.

Активізувалась міжнародна спортивна діяльність Російської імперії. Наприклад, у 1913 р. Всеросійський союз важкої атлетики вступив до лав Міжнародної федерації важкої атлетики. І це не поодинокі випадки визнання міжнародною спільнотою спортивних організацій Російської імперії. У 1912 р. Всеросійські союзи з футболу та тенісу були прийняті до міжнародних федерацій.

Окрім цього, спортсмени вдало виступали за кордоном, до країни все частіше почали приїздити спортсмени з інших держав, а також проводились чемпіонати Європи та інші змагання. Зокрема, у 1913 р. спортсмени Російської імперії були учасниками чемпіонатів світу з ковзанярського спорту (Гельсінгфорс, Російська імперія, нині – Гельсінкі, столиця Фінляндії) – В. Іпполітов – друге місце, М. Найдьонов – третє місце та важкої атлетики (м. Бреслау, Німеччина, нині – Вроцлав, Польща) – П. Херудзинський – друге місце, Я. Краузе – третє місце.

Вдало виступили В. Іпполітов та М. Найдьонов на чемпіонаті Європи з ковзанярського спорту 1913 р. (Санкт-Петербург, Російська імперія), посівши перше та третє місця відповідно. Цього ж року футболісти Російської імперії зустрілися з

командами Швеції, Англії, Норвегії, Німеччини, Угорщини та Фінляндії.

У 1914 р. В. Іпполітов на чемпіонаті світу з ковзанярського спорту (м. Христианія, нині – Осло, столиця Норвегії) посів друге місце. Також цього року В. Іпполітов та П. Іпполітов виступали на міжнародних змаганнях, які відбулися у Тронхеймі (Норвегія) і здобули золото та бронзу відповідно. Представник Російської імперії був учасником чемпіонату світу 1914 р. з фігурного катання на ковзанах (Гельсінгфорс, Російська імперія). У Санкт-Петербурзі, за рішенням конгресу Міжнародної федерації важкої атлетики, повинен був відбуватися чемпіонат світу з цього виду спорту, однак початок Першої світової війни завадив цьому.

Таким чином, лише у 1913–1914 рр. спостерігається активізація розвитку спортивного руху в Російській імперії. Розширюється географія участі у міжнародних змаганнях. Країна стає організатором масштабних європейських спортивних змагань. Створюються нові всеросійські спортивні союзи, які визнаються міжнародними спортивними федераціями тощо.

Перспективи подальших досліджень полягають у здійсненні аналізу розвитку спортивного руху у Російській імперії у роки Першої світової війни.

Висновки. Початок ХХ ст. у Російській імперії ознаменувався бурхливим розвитком фізичного виховання, спорту та олімпійського руху. Одним із вагомих факторів, який сприяв надзвичайним зрушенням, було проведення Першої та Другої російських олімпіад 1913–1914 рр. Тільки упродовж двох років у державі активізувалась спортивна діяльність як на внутрішньому, так і на зовнішньому (міжнародному) рівнях. У ці роки формується державно-громадська структура управління фізичним вихованням і спортом, створюються Канцелярія головнопостерігаючого за фізичними розвитком народонаселення, Тимчасова Рада у справах фізичного розвитку народонаселення Російської імперії, низка Всеросійських союзів з різних видів спорту та регіональні олімпійські комітети. У 1913–1914 рр. понад удвічі зросла кількість гімнастично-спортивних товариств та клубів. Міжнародні зв'язки функціонерів та спортсменів Російської імперії у цей час характеризувалися активною участю перших у міжнародних конгресах, а других – у найпрестижніших змаганнях (чемпіонати світу та Європи). Результати їхніх виступів підтверджували високий рівень розвитку спортивного руху у державі. Окрім цього, Російська імперія за рішенням Міжнародних спортивних федерацій ставала організатором багатьох змагань найвищого масштабу. Природно, що всі ці значні зрушення позитивно впливали на розвиток фізичного виховання, спорту та олімпійського руху в країні.

Література

1. *Київ – 1913. Первая Российская Олимпиада* / С. Н. Бубка, М. М. Булатова. – К.: Олимп. лит., 2013. – 232 с.
2. *Крадман Д. Первые российские олимпиады* / Д. Крадман // Спорт. жизнь России, 1979. – № 7. – С. 24–25.
3. *Лях-Породько О. Значення Першої Російської Олімпіади у розвитку олімпійського та спортивного руху на українських землях Російської імперії* / О. Лях-Породько // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2007. – № 3. – С. 103–108.
4. *Список О-в по физическому развитию и спорту, имеющихся в Российской империи на 1 января 1915 г., составленный научно-техническим отделом Канцелярии Главного надзаведующего за физическим развитием народонаселения Российской империи на основании сообщенных гг. губернаторами сведений.* – Петроград, 1915. – 64 с.
5. *Суник А. Б. Российский спорт и олимпийское движение на рубеже XIX–XX веков.* – Изд. 2-е, исправ. и дополн. / А. Б. Суник. – М.: Сов. спорт, 2004. – 764 с.
6. *Такер М. И. Первые российские олимпиады* / М. И. Такер // Теория и практика физ. культуры, 1964. – № 10. – С. 14–16.

References

1. *Kyiv – 1913. The first Russian Olympiad* / S. N. Bubka, M. M. Bulatova. – Kyiv: Olympic literature, 2013. – 232 p.
2. *Kradman D. The first Russian Olympic Games* / D. Kradman // Sportivnaia zhizn Rossii. – 1979. – N 7. – P. 24–25.
3. *Liakh-Porodko A. Importance of the First Russian Olympic Games to the development Olympic and sports movement in the Ukrainian territory of the Russian Empire* / A. Liakh-Porodko // Theory and methods of physical education and sports. – 2007. – N 3. – P. 103–108.
4. *The list of Societies of physical training and sports that were available in the Russian Empire for the January, 1st, 1915 compiled by scientific and technical department of the Office of Chief Supervisor of physical training of the Russian empire population based on the information provided by governors.* – Petrograd, 1915. – 64 p.
5. *Sunik A. B. Russian sports and the Olympic movement on a boundary of the XIX – the XX-th centuries. 2nd edition, corrected and improved* / A. B. Sunik. – Moscow: Soviet sports, 2004. – 764 p.
6. *Taker M. I. The first Russian Olympic Games* / M. I. Taker // Theory and practice of physical culture. – 1964. – N 10. – P. 14–16.